

Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет
Факультет митної справи, матеріалів та технологій
Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «БАКАЛАВР»
РОЗВИТОК РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД
спеціальність 242 «Туризм»
освітня програма Туризм

Виконав: здобувач вищої освіти
групи ТР-41
Сосновська Юлія Олександрівна

Керівник:
д.пед.н., доцент Зубехіна Тетяна
Василівна _____

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
« ____ » _____ 2023 р.
к.е.н., доцент
Гарант освітньої програми
Дащук Юлія Євгеніївна

ЛУЦЬК–2023 року

ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет митної справи, матеріалів та технологій
Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи
Ступінь вищої освіти: бакалавр
Галузь знань: 24 «Сфера обслуговування»
Спеціальність: 242 «Туризм»
Освітня програма: «Туризм»

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувача кафедри

_____ Матвійчук Л.Ю.

«_____» _____ 2023 року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сосновська Юлія Олександрівна

Тема кваліфікаційної роботи: Розвиток релігійного туризму: український досвід

Керівник роботи Зубехіна Тетяна Василівна, к.пед.н., доцент затверджені наказом вищого навчального закладу від «27» грудня 2022 р. №966/01-02

1. Строк подання здобувачем вищої освіти кваліфікаційної роботи до 01.06.2023 року

2. Вихідні дані до роботи: законодавчі та нормативно-правові акти України у сфері туризму та охорони культурної спадщини, матеріали центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо розвитку релігійного туризму, статистичні дані Державної служби статистики України, звіти та аналітичні матеріали релігійних і туристичних організацій, інформаційні ресурси паломницьких центрів, міждержавні та національні стандарти туристичної діяльності, а також наукова й практична література з питань розвитку релігійного туризму в Україні.

3. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Розділ 1. Теоретичні аспекти дослідження релігійного туризму

Розділ 2. Аналіз сучасного стану розвитку релігійного туризму в Україні

Розділ 3. Перспективи розвитку релігійного туризму на Волині

4. Перелік графічного (ілюстративного) матеріалу Засоби просування туристичного продукту. Кількість релігійних туристів у 2020 році. Результат опитування WTO.

5. Консультанти розділів роботи

Розділи	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1. Теоретичні аспекти дослідження релігійного туризму	Доцент Зубехіна Т.В.		
Розділ 2. Аналіз сучасного стану розвитку релігійного туризму в Україні	Доцент Зубехіна Т.В.		
Розділ 3. Перспективи розвитку релігійного туризму на Волині	Доцент Зубехіна Т.В.		

6. Дата видачі завдання

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи бакалавра	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Обґрунтування теми	01.10.2022 р.	
2	Огляд літератури із досліджуваної проблеми	27.12.2022 р.	
3	Розділ 1. Теоретичні аспекти дослідження релігійного туризму	10.01.2023 р.	
4	Розділ 2. Аналіз сучасного стану розвитку релігійного туризму в Україні	15.02.2023 р.	
5	Розділ 3. Перспективи розвитку релігійного туризму на Волині	22.04.2023 р.	
6	Висновки та пропозиції	29.04.2023 р.	
7	Формування списку використаних джерел	12.05.2023 р.	
8	Формування додатків	15.05.2023 р.	
9	Оформлення ілюстративного матеріалу	19.05.2023 р.	
10	Нормоконтроль	24.05.2023 р.	
11	Інструментальна перевірка на академічний плагіат	26.05.2023 р.	
12	Представлення кваліфікаційної роботи бакалавра до захисту	01.06.2023 р.	

Здобувач вищої освіти _____ (Сосновська Ю.)

Керівник кваліфікаційної роботи _____ (Зубехіна Т.В.)

АНОТАЦІЯ

Сосновська Ю. Розвиток релігійного туризму: український досвід. Рукопис.
Кваліфікаційна робота бакалавра ОП «Туризм» спеціальності 242 Туризм.
Луцький національний технічний університет. Луцьк, 2023.

Кваліфікаційна робота бакалавра складається з вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій, списку використаних джерел, додатків (згідно структури кваліфікаційної роботи, затвердженої кафедрою).

У роботі досліджено розвиток релігійного туризму в Україні. Проаналізовано засади релігійного туризму та його визначення. Було розглянуто теоретичні аспекти розвитку релігійного туризму. Проаналізовано функції та класифікацію релігійного туризму. Охарактеризовано релігійні туристичні об'єкти в Україні. Показано критерії оцінки ресурсного потенціалу країни. Досліджено перспективи розвитку релігійного туризму в Україні. У роботі застосовано такі методи дослідження: літературний та просторий аналіз, історико-географічний метод, системно-структурний аналіз, статистичний та порівняльний методи. Розроблено тур по релігійним місцям Волині.

Ключові слова: релігія, релігійний туризм, паломництво, святиня, лавра, храм, церква, релігійні туристичні об'єкти.

ANNOTATION

Sosnovska Y. Development of pilgrimage tourism in the region. - Manuscript
Qualifying work of the bachelor of OP «Tourism» specialty 242 «Tourism».

Lutsk National Technical University, Lutsk, 2023.

The qualification work of the bachelor consists of an introduction, three sections, conclusions, the list of the used sources, appendices.

The work examines the development of religious tourism in Ukraine. The principles of religious tourism and its definition are analyzed. Theoretical aspects of the development of religious tourism were considered. The functions and classification of religious tourism are analyzed. Religious tourist objects in Ukraine are characterized. Criteria for assessing the country's resource potential are shown. Prospects for the development of religious tourism in Ukraine have been studied.

The following research methods are used in the work: literary and spatial analysis, historical-geographical method, system-structural analysis, statistical and comparative methods. A tour of religious places in Volyn has been developed.

Keywords:

Religion, religious tourism, pilgrimage, shrine, laurel, church, church, religious tourist objects.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ.....	9
1.1 Ознаки, сутність та зміст поняття «релігійний туризм».....	9
1.2 Особливості організації релігійного туризму.....	14
1.3 Методи просування релігійного туризму.....	16
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	21
2.1 Сучасний стан та перспективи розвитку релігійного туризму в Україні..	21
2.2 Проблеми розвитку релігійного туризму у період війни.....	34
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ НА ВОЛИНІ.....	36
3.1 Технічні особливості організації релігійного туру.....	36
3.2 Створення нових релігійно-пізнавальних маршрутів.....	38
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	43
ДОДАТКИ.....	45

ВСТУП

Обґрунтування актуальності вибору теми роботи. Серед багатьох видів туризму релігійний туризм, займає особливе місце. Релігійний туризм можна вважати найпершим видом туризму що з'явився, та вплинув та подальше релігійне життя людства. У релігійному туризмі прийнято розрізняти дві сфери діяльності - релігію, пов'язану з участю в заходах релігійного життя, здійснювану за допомогою екскурсій і паломництво – відвідування релігійних місць.

Як один з видів сучасної туристичної індустрії, релігійний туризм є важливою частиною історичної та культурної спадщини людства. Зарубіжні вчені давно і з успіхом досліджують це положення. Українські дослідники також взялися за дослідження релігійного туризму. Всі вони дійшли висновку, що релігійний туризм має великий вплив на внутрішній та міжнародний туризм, позитивно впливає на економіку, соціум, духовне та культурне життя людей.

Релігійний туризм має всі шанси стати креативною індустрією. В загальному людському сприйнятті в Україні недостатня кількість унікальних, духовних, специфічних місць, які хотіли би відвідати туристи і саме через це Україна не стоїть в пріоритеті відвідуваності. Україна досі не входить до списку світових лідерів релігійного та паломницького туризму. Якщо не враховувати євреїв-хасидів, що подорожують в Україну до могил свого духовного наставника. У Львові чи Бердичеві, де є багато католицьких монастирів чи соборів, майже неможливо зустріти паломників зі США, Канади, Австралії, які відвідують греко-католицькі святині, чи поляків, які цікавляться духовними речами. Все через те, що церкви, чи християнські центри самі відправляють у подорож паломників на приватній основі, а не через туристичну індустрію. Частина цієї проблеми може бути в тому, що у Всесвітній павутині немає інформації про релігійні здобутки України.

Спроби віднайти будь-який опис українських релігійних споруд не принесли результату. Та інформація, яка є, згадується лише в загальнокультурній частині маршруту туру. Тим часом Україна та Київ вважаються колицями християнства у Східній Європі. Львів вважається містом, де найбільша кількість греко-католиків і католиків. Волинь та Рівненщина стали центром протестантів. У Чернівцях палко шанують старі православні обряди Буковинської митрополії. Тут також є цікаві культові місця для мусульман, місцевих жителів, протестантів, калейтів тощо.

Дослідженням релігійного туризму займалися багато вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких Т. Божук, А. Ковальчук, О. Любіцева, М. Мальська, М. Рутинський, Д. Е. Софер, А. Яковські, С. Т. Браун та ін.

Метою бакалаврської роботи є пошук перспективних шляхів розвитку релігійного туризму в Україні.

Об'єктом бакалаврської роботи є релігійний туризм в Україні.

Предмет бакалаврської роботи - теоретичні та практичні аспекти розвитку та організації релігійного туризму.

Завдання бакалаврської роботи:

- Розглянути сутність та зміст поняття «релігійний туризм»;
- Охарактеризувати релігійні туристичні центри та об'єкти в Україні;
- Проаналізувати сучасний стан та обґрунтувати перспективи розвитку релігійного туризму в Україні;
- Розробити новий пізнавально-релігійний маршрут;

Для досягнення мети дослідження та виконання поставлених задач були застосовані різні **методи дослідження**: літературний та просторий аналіз, історико-географічний метод, системно-структурний аналіз, статистичний та порівняльний методи.

Структура бакалаврської роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ

1.1 Ознаки, сутність та зміст поняття «релігійний туризм»

Туризм – це багатогранне явище, яке об'єднує різні елементи, такі як географія, економіка, суспільство, культура та екологія, має невичерпний потенціал для постійного вдосконалення. Цей вид туризму тісно зв'язаний з повсякденним життям людства та має вплив на різні сфери людської діяльності. Це пояснює його важливість у суспільстві різних країн світу та має велике значення в господарському житті народу [1, с. 35].

Подорожі були властиві людям з самого початку, тобто походження подорожей збіглося з походженням людства. Метою подорожей людей давніх часів була не пізнавальна. В основному людей змушувало подорожувати потреба в безпеці і спілкуванні, пошуки їжі, вивчення місцевості чи грабіж. [2, с. 89].

Релігійність притаманна людському роду з самого початку віків. Релігійні подорожі з найдавніших часів до сьогодні досить сильно впливали на всі існуючі подорожі. Всесвітня туристична організація висвітлила статистику відвідуваності святинь. За її даними щорічно близько 300 мільйонів людей відвідують релігійні святині, а це майже чверть від загальної кількості міжнародних відвідуваності. Щороку здійснюється понад 600 мільйонів релігійних і національних поїздок [3]. Ще з періоду формування релігійного туризму та релігії багато поїздок присвячено відвідуванню язичницьких святинь для поклоніння серед різних культур. Релігія — це окремий набір вірувань, практик і систем, які зазвичай передбачають поклоніння обожнювальній силі, люди або робили собі свого бога або вірували у надприродні істоти. Незважаючи на те, що це найосновніше визначення, існує кілька тлумачень того, що є релігією. Є релігії, які не передбачають віру у щось чи когось [16].

Релігії зазвичай включають культурні вірування, світогляди, священні писання, пророцтва, одкровення, мораль, а також різні духовні речі, наприклад, молитва чи медитація, які мають суттєве значення для людей тої чи іншої релігії. Проте в сучасному світі психологія визнає релігію як важливу складову життя та досвіду людини і може принести благополуччя чи навіть покращити здоров'я. Деякі дослідження виявили, що саме релігія допомагає людям набути здорових звичок, регулювати свою поведінку та розуміти свої емоції, а все це може вплинути на їхнє здоров'я.

Існує багато різних типів релігій, включаючи добре відомі основні релігійні традиції світу, а також кілька менш відомих систем вірувань. Деякі з них представляють монотеїзм, або віру в одного бога, тоді як інші представляють політеїзм, або віру в кількох богів. Певні типи релігій включають, але не обмежуються ними: бахаїзм; буддизм; християнство; зороастризм; конфуціанство; індуїзм; індіанські релігії; іслам; джайнізм; іудаїзм; растафаріанство; синтоїзм; даосизм; традиційні африканські релігії [5].

Дослідженням релігійного туризму займаються багато вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких Т. Божук, А. Ковальчук, О. Любіцева, М. Мальська, М. Рутинський, Д. Е. Софер, А. Яковські, С. Т. Браун та ін. Кожен з них по-різному трактує визначення цього поняття.

Такі вчені як А. Ковальчук, Д. Каднічанський, М. Рутинський, Т. Завадовський, А. Манько стверджували, що паломництво – це подорож до релігійного об'єкта як джерела відпочинку, що сприяє духовному зціленню та пізнавальній діяльності [9, с. 113].

М. Рутинський, А. Ковальчук, А. Манько, Т. Завадовський, Д. Каднічанський описують це так: «Паломництво — це особлива форма духовної розваги, що передбачає очищення, спокуту та приєднання до храму віри, де людина виражає віру, відвідуючи особливий сакральний центр тієї чи іншої релігії [10, с. 56].

Виходячи з вищесказаного, можна дати загальне визначення цього терміну. Паломництво — це релігійна подорож віруючих, колективно або індивідуально, до святого місця. Паломництво як духовно-соціальна діяльність людства відома з глибокої давнини. Людство завжди з повагою ставилось до священства, наприклад до гробниць де поховані ті чи інші святі, чи до якихось містичних речей, завжди шанувало Бога незалежно від релігії. Давня культурна традиція, релігійне паломництво залишилося незмінним протягом століть і стало невід'ємною частиною сучасного світу. Зовнішні умови подорожі віруючого змінилися, але не змінилися її мета і зміст.

По суті, паломницький туризм це підвид релігійного туризму, який, у свою чергу, є складовою культурно-пізнавального типу туризму. Власне, об'єкти культу, які цікавлять релігійних туристів, є ще й найбільшими архітектурними шедеврами. Навіть звичайним туристам і науковцям цікаво знати про релігійні пам'ятки, релігійну історію, релігійну культуру тощо.

Загальною основою релігії є віра в те, що молитва чи ритуал має щось спільне з місцем, природним або створеним людиною об'єктом, богом чи явищем, де вони практикуються. Святині можуть бути природного походження: вершини гір, скелі, річки, озера, джерела, печери тощо [6].

До рукотворних святих місць відносяться храми, ікони, культові споруди, кладовища, різні речі святих, які з часом стають мощами. Основними функціями паломницького туризму є духовно-просвітницька, місіонерська, благодійна та загальноосвітня (рис. 1.1). Вони мають величезне значення для окремих людей і суспільства в цілому та допомагають пролити світло на основи релігійного туризму.

Рис. 1.1 Функції релігійного туризму [5, с. 113]

Релігійний туризм або сакральний туризм — це один з видів туризму, який має два основних підвиди: паломництво — подорож з релігійною або духовною метою та відвідування релігійних святинь чи ремесел — екскурсійна діяльність. Дослідники по-різному описують релігійний туризм. Вони пропонують дві категорії з різними мотивами. Перший це паломницький туризм з духовними цілями або відвідування релігійних церемоній і «церковний туризм» для огляду визначних пам'яток, таких як собори. Християнські священники вважають, що паломники ось-ось перейдуть межу з подорожами і стануть туристами чи навпаки. [8, с. 57].

Також пропонується розглядати такі функції релігійного туризму на рисунку 1.2 [6, с. 114]:

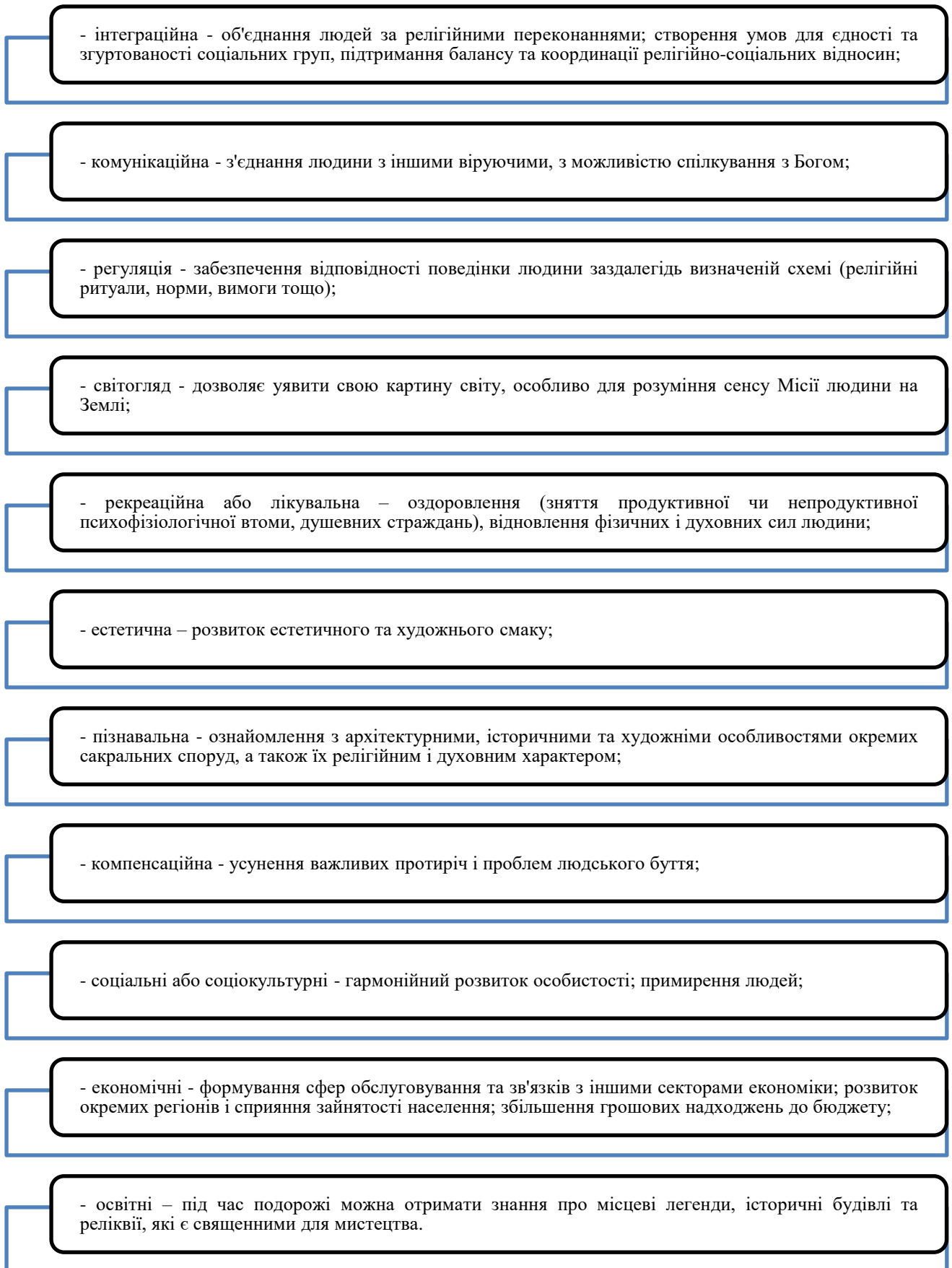

Рис. 1.2 Функції релігійного туризму

Слід також звернути увагу на найважливіші фактори, які впливають на релігійний розвиток регіону. Серед них варто відзначити природні особливості території, історію розвитку території, історію заселення території, демографічний склад населення, національний склад населення, рівень соціально-економічного розвитку, рівень імміграція та геополітична ситуація в регіоні. [9, с. 52]

1.2 Особливості організації релігійного туризму

На початку 21 століття сфера послуг набула більшого значення, як наслідок, туризм набув різноманітних форм. Серед різноманітних видів туризму значну роль відіграє релігійний туризм. Релігія – це духовний вимір життя, який виявляється в ідеалах, ідеях, моралі та етиці, а також в інших формах духовного об'єктивування людської історії, ці об'єкти відіграють регулятивну роль у житті людини, впливають на її ставлення до навколишнього світу. їх поведінку в суспільстві та участь у громадській діяльності. В результаті релігійні уявлення, які є частиною культури будь-якої країни, є незаперечними. Релігійний туризм традиційно вважається першою формою туризму. [9, с 170].

На сьогодні, в туристичній індустрії релігійний туризм можна поділити на два напрямки: [4, с. 80]

1. Релігійний туризм – діяльність пов'язана з відвідуванням релігійних місць, яка має на меті поклонитись святиням і місіонерство (діяльність з метою поширення віровчення певної релігії);

2. Релігійний туризм як подорож з пізнавальною та науковою метою. Усе, що є священним у широкому сенсі, включає речі, які є релігійними, духовними, божественними, небесними, потойбічними, містичними чи нетрадиційними, речами, які відрізняються від звичайних понять чи явищ.

Паломництво походить від слова «Paloma», тобто пальмової гілки, які жителі Єрусалиму стелили Ісусу Христу при в'їзді в Єрусалим. Є міжнародне паломництво та внутрішнє паломництво.

Міжнародні паломництва включають:

В'їзне паломництво - паломництво культових місць, які є частиною релігійної традиції громадян України, які не проживають в країні постійно.

- виїзне паломництво - відвідування громадянами України та постійними мешканцями культових місць інших держав.

Внутрішнє паломництво — паломництво громадян або постійних мешканців до культових місць України [16].

Суб'єкти, що здійснюють діяльність, пов'язану з паломництвом: [14, с. 62]

1. Реципієнт – це зареєстрована в установленому порядку юридична особа, яка повинна вжити ряд заходів, щоб забезпечити паломникам прийом, розміщення та безперешкодного перебування паломників у релігійних місцях.

Приймаюча сторона – єдина установа, яка здійснює управління паломництвом у межах певної території чи об'єкта паломництва та співпрацює з іншими учасниками паломництва

2. Туроператори, що організовують тури з паломництва – юридична особа, створена відповідно до законодавства України, виключним видом діяльності якої є надання паломницьких послуг, проживання під час подорожі, надавати транспортні засоби, харчування, отримати ліцензію на туристичну діяльність, яка здійснює паломницьку діяльність у встановленому порядку. Також потрібний дозвіл від того, хто прийматиме туристів.

3. Суб'єкти туристичної діяльності, які надають тимчасове розміщення (проживання), харчування, екскурсійні та інші послуги;

4. Екскурсоводи - перекладачі, екскурсоводи - особи, що здійснюють діяльність, пов'язану із супроводжувальною діяльністю, які мають дозвіл на супровід паломництва у встановленому порядку;

5. Суб'єкти непідприємницької діяльності, особи, які надають тимчасове проживання, харчування та інші необхідні послуги [4 с. 67].

Слід зазначити, що паломництво має організаційно-виховний вплив на характер людини, а під час подорожі зміцнює психічну підготовку сприйняття відвідувачем святині, сприяючи вихованню та гартуванню характеру до найкращих якостей. Інформацію про паломницькі подорожі можна поширювати за допомогою засобів комунікації, найдоступнішим з яких є Інтернет. Україна має велику кількість культових споруд, які славляться своєю історичною культурою та сакральним мистецьким шармом.

Відвідувати святині можна цілий рік, незалежно від погодних умов, релігії, політичних устремлінь тощо. Релігійний туризм (священний туризм) - це вид туризму, діяльність пов'язана з наданням певних послуг, що задовільняють потреби туристів, які відвідують святі місця і релігійні центри поза межами свого звичайного середовища.

Значний внесок у розвиток географії дало паломництво. По-перше, подорож до релігійних святинь для поклоніння сприяє мобільності населення, зміцнює зв'язки між християнськими народами, розвиває інфраструктуру тощо. Водночас зростає усвідомлення людей географічного простору навколо них. Одним із факторів географічного розвитку була місіонерська діяльність римо-католицьких орденів. Водночас із розвитком економіки місіонери активно діяли на відкритих територіях. Під час цих місій працювали школи, церкви та лікарні. Є багато місіонерів, які є добре освіченими, здатними та готовими займатися науковими дослідженнями. Їхні описи часто стають цінним джерелом географічної інформації, оскільки містять відомості про територіальні характеристики, населення, природні умови тощо.

1.3 Методи просування релігійного туризму

Просування турпродукту - це комплекс заходів, спрямованих на стимулювання продажів туристичних послуг та формування попиту. Тобто,

способи збільшення продажів. Канали продажу є прямі і непрямі. Канал прямого продажу – це канал, у якому виробник продає туристичні чи особисті послуги безпосередньо споживачеві. В результаті такого виду продажу обидві сторони отримують значні вигоди.

Наприклад:

- відносно легко продати (без посередників);
- вищий прибуток на виробника (без агентських комісій) [13, с. 64].

Результати від маркетингової діяльності залежать не тільки від правильного вибору продуктів відповідної якості, ринкової орієнтації, ціни, надійності та ефективності в дистриб'юторській мережі. Також необхідно звернути увагу на системну та ефективну комунікацію з потенційними споживачами та торговими агентами, що зменшить комунікацію між споживачами та виробниками турпродукту. Важливою метою цих відносин є вплив на цільові групи.

Необхідно прищепити таке сприйняття товару чи послуги, яке змінить ефективність цього уявлення та вплине на майбутню поведінку.

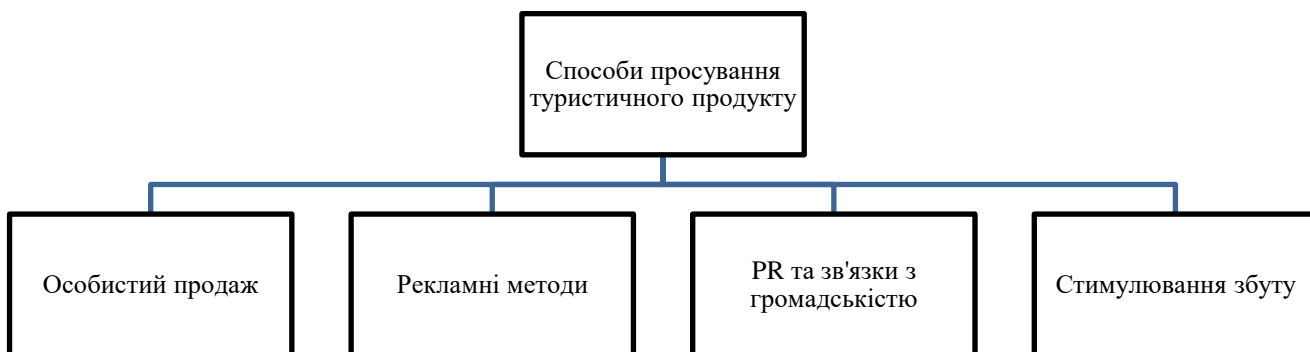

Рис. 1.3 Засоби просування туристичного продукту

Розвиток будь-якої галузі невіддільної від інформації та засобів комунікації, які використовуються як засоби публіситі та реклами. Тому використання комунікаційних методів в організації маркетингових кампаній є

важливою умовою успішної реалізації. Основними методами просування продукту релігійного туризму є: реклама.

Реклама - це неперсоніфікована форма комунікації, яка здійснюється платними засобами масової інформації з визначеним джерелом фінансування.

Існують різні способи реклами в туристичній сфері. Використовується для:

- формування довгострокового іміджу тур фірми;
- вибору конкретного сегменту туру;
- поширення інформації про заходи;
- нові послуги;
- моніторинг зміни цін;
- знижки, пропозиції;
- просування конкретних ідей;
- формування іміджу дестинації [3].

Завдання реклами: привернути увагу, викликати інтерес, донести корисну інформацію до споживачів.

Засоби реклами - матеріальні засоби, які використовуються для поширення рекламної інформації та сприяють досягненню необхідного рекламного ефекту. За допомогою рекламоносіїв рекламодавці намагаються вплинути на потенційних споживачів рекламованого об'єкта і спонукати їх до покупки. Рекламні повідомлення можуть досягати споживачів через різні засоби масової інформації: телебачення, радіо, пресу тощо. При цьому використовуються різні способи реклами, а їх складові елементи, характеристики використання та розповсюдження, якість і ефективність впливу різні [14, с. 120].

На жаль, просування цього сегменту туристичного ринку за допомогою класичних рекламних тактик не приносить бажаних результатів. За останні роки споживачі звикли до традиційних рекламних методів і перестали реагувати на них, тому більше уваги стали приділяти нестандартним способам впливу на покупців, таким як звукові ефекти або створення інгредієнтів зі

спеціальних ароматів. Такий вид маркетингу називають нейромаркетингом або сенсорним маркетингом.

Стратегії використання сенсорного маркетингу слід планувати заздалегідь. Підприємствам, що надають послуги релігійного туризму, важливо створити повноцінну релігійну атмосферу в святих місцях, які вони пропонують відвідати своїм клієнтам. Аромаркетинг є невід'ємною частиною сенсорного маркетингу, який допомагає стимулювати попит людини на товари чи послуги за допомогою запахів. У місцях паломництва православних туристів зазвичай домінує аромат ладану, тому в місцях реалізації православного туризму повинні бути відповідні аромати, щоб викликати асоціації з напрямками подорожі та створювати певний духовний настрій.

Фізичний контакт з продуктом або брендом займає особливе місце в сенсорному маркетингу, але в нашому випадку сам продукт релігійного туризму, який клієнт не може сприйняти, визначити його параметри, форму або температуру, властивості поверхні, вологість тощо на дотик або смак. Тому дуже важливо врахувати всі ці моменти при плануванні інтер'єру офісу продажів, адже якщо якийсь із цих параметрів викликає дискомфорт у туристичних корпоративних клієнтів, покупка релігійного туристичного продукту, швидше за все, не відбудеться.

Для розвитку релігійного туризму потрібно розробити концепцію яка буде сприяти залученню туристів, паломників і цим самим розвивати релігійний туризм, тобто потрібно на високому рівні популяризувати об'єкти сакральної спадщини, а саме:

- вдосконалити нормативно-правову базу в галузі інвестування та нововведень для заохочення розвитку бізнесу, підприємств та зокрема паломницького туризму;
- сприяти розробленню ефективної маркетингової кампанії, рекламне просування, випуск нової рекламно-інформаційної продукції;

- розробити листівки у вигляді 3D моделей для кожного регіону, які будуть об'єднувати не тільки найвідоміші сакральні об'єкти, але й нагадувати про події пов'язані з релігійним туризмом, що буде сприяти актуальному на сьогодні для молоді інтелектуального та інтерактивного туризму і несподіваних відкриттів культурної спадщини для старшого покоління;
- розробити календар релігійних свят та додаткових заходів які будуть одночасно відбуватися в місті;
- сприяти розвитку інфраструктури під час паломницьких турів;
- залучення інвесторів для розвитку релігійного туризму, шляхом фінансування реставрації сакральних об'єктів, фінансування інфраструктури для виходу України на міжнародний рівень і залучення іноземного туриста до регіону.

В останні роки релігійні організації та асоціації регулярно проводять спеціальні виставки, обміни, конференції з метою просування релігійного туризму на ринки багатьох країн світу, часто залучаючи туристичні компанії, зацікавлені в розвитку цього бізнесу.

Релігійний туризм займає провідне місце в галузі туризму. Храми, монастирі, релігійні музеї та духовні центри є туристичними визначними пам'ятками, популярність яких зростає. З'явилися нові туристичні агенства, які спеціалізуються на організації та проведенні релігійних та паломницьких турів. За останні три-чотири роки значно збільшилася кількість туристів, які відвідують українські православні святині та виїжджають пізнати релігії закордон.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

2.1 Сучасний стан та перспективи розвитку релігійного туризму в Україні

В Україні зосереджено значну кількість сакральних та релігійних споруд різних конфесій. Оскільки історично Україна є переважно православною, так і на її території є переважно православні святині.

Хоча є також католицькі монастирі (зокрема уніатські), наприклад:

- Крехівський, Зарваницький і Унівський;
- собор св. Георгія у Львові;
- собор св. апостолів Петра і Павла в Луцьку;
- колишня резиденція папського нунція в Кисилині та ін.

Проте Україна була і залишається міжнародним центром релігійного паломництва християнства, оскільки на її території здійснювалися руські хрещення (спочатку в Херсонесі, а потім у Києві) а на Київських кручах був встановлений хрест, що має більш ніж тисячолітню православну історію та велику кількість святих і релігійних об'єктів, що приваблює велику кількість міжнародних релігійних паломників з країни та з-за кордону.

Серед християнських святинь нашої країни найвідомішими релігійними та паломницькими центрами є Овруч, Чигирин, Умань, Могилів-Подільський, Кам'янець-Подільський, Коростень, Золотоноша, Одеса, Балта, Ізмаїл, Шабо, Білгород-Дністровський, Конотоп, Чернігів, Ніжин, Суми, Глухів, Полтава, Почаїв, Корець, Володимир-Волинський, Кременець, Львів, Тернопіль, Чернівці, Свалява, Мукачево, Харків, Ізюм, та ін.

Україна унікальна країна, в кожній області є святі місця, які приваблюють своєю красою та особливостями туристів. Так релігійний туризм може процвітати по всіх країні.

Найбільш привабливими місцями релігійного туризму в Україні є Києво-Печерська і Почаївська лавра. Києво-Печерська лавра — один із найперших монастирів, заснованих у Давній Русі, що поклав початок руській монастирській системі в Давній Русі (Додаток А).

Лавра розташована на правобережжі Дніпра, у центрі Києва. Нині нижній монастир належить Українській Православній Церкві, а верхній – на зберіганні Державного Києво-Печерського історико-культурного заповідника. На центральній площі верхнього монастиря стоїть головний зал монастиря — Успенський собор. Навколо сусідньої печери є дві каплиці, побудовані на колодязях. В народі кажуть, що свята вода, яка тече з криниці, може зцілити будь-яку хворобу і навіть виконати бажання. У 1990 році лавра була включена до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, і входить до семи чудес України. Тисячі людей приходять до храму монастиря кожного року: одні, щоб помилуватися його красою, інші для різноманітних обрядів, наприклад звільнитись від гріхів, зцілитись чи покращити стан здоров'я. Також приходять туди на поклоніння мощам святих [17].

Почаївська лавра – монастир у місті Почаєві на честь Успіння Пресвятої Богородиці (Додаток Б).

Це чоловічий монастир Української Православної Церкви у складі Тернопільської парафії, збудований на пагорбі біля міста Новий Почаїв. Це найбільший православний храмовий комплекс на заході України, що займає друге місце по величності після Києво-Печерської лаври.

Святиня лаври - Стопи Богоматері. Всередині Успенської церкви б'є джерело, навколо якого чавунна огорожа і накрите ковчегом. Над ковчегом знаходиться зображення Стопи. У камені біля Стопи є отвір, і з отвору в посудину капає вода і потім вона роздається паломникам [17].

Серед православних релігійних туристичних об'єктів, найбільшими є: Києво-Печерська лавра, Почаївська лавра, Святогірська лавра, Чернігівський Свято-Троїцький кафедральний собор, Зимненський Успенський ставропігійний жіночий монастир, Свято-Успенський чоловічий монастир, Харківський Благовіщенський кафедральний собор, Різдва Богородиці Глинська пустинь, Покровський жіночий та чоловічий монастирі, Троїцький жіночий та чоловічий монастирі.

В списку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні налічується 7 пам'яток архітектури. Також в Україні є 9 релігійних пам'яток національного рівня. Цей факт є досить важливим чинником у формуванні зарубіжного християнства та паломницьких потоків те що в Україні знаходяться релігійні святині не лише регіонального, але й світового рівня, сюди можуть приїздити туристи переважно з Прибалтики, Грузії, Молдови, Болгарії, Румунії, Чехії, Польщі, Словаччини, а також Греції, США, Канади та Аргентини. У структурі релігійних паломницьких потоків переважають регіональні центри сакрального туризму, які приваблюють іноземні туристичні потоки – переважно до міста Києва та південного сходу України; з Молдови, Чехії, Словаччини та Польщі – до західної частини країни, а з країни Балтії, Грузію, Болгарію, Грецію та Румунію - до центральної частини нашої країни [18].

Україна має великий потенціал щодо розвитку релігійного туризму в різних її регіонах. Вона налічує достатню кількість сакральних та релігійних об'єктів, щоб розвивати його надалі та притягувати нових паломників, зокрема іноземних паломників. Загалом, однак, туристично-паломницький комплекс в країні є слабким і нерозвиненим з точки зору надання туристичних послуг. В основному це стосується фізичної та технологічної бази, особливо інфраструктури (включаючи готельні послуги та заклади харчування).

Готельні послуги потребують значного розширення та вдосконалення, хоча здебільшого паломники вважаються не дуже вибагливими туристами. Проте більшість туристів-паломників, особливо західних туристів (Польща, Чехія, Словаччина) звикли до комфортних умов проживання та потребують системи обслуговування. Виникають деякі проблеми з функціонально-економічного й фінансово-правового та правового змісту, оскільки, по закону України держава немає втручатись у приватну власність релігійних конфесій. А ті, відповідно, часто протидіють туристичним агенствам і не бажають з ними співпрацювати.

Релігійно-паломницький туризм справляє значний вплив на економіку не тільки в Україні, але й у різних країнах світу.

Паломники привозять у країну значні суми іноземної валюти, яка використовується для пожертвувань релігійним установам і забезпечення доходу місцевим жителям. Тому не лише церква, а й держава має всіляко заохочувати паломництво. Водночас кожна країна, де розташовані відомі релігійні святині, повинна працювати над їх захистом і збереженням. Тому необхідно постійно знаходити нові форми та методи оптимізації туризму та релігійного паломництва в регіоні держави [14, с. 13].

Серед основних факторів, що знижують кількість іноземних релігійних туристів, які приїждять до України, варто відзначити: високий рівень корупції в країні, зростання рівня злочинності в регіоні, військові дії в Україні, низький рівень туристичних послуг для вітчизняних та іноземних туристів; професійна готельна інфраструктура та інфраструктура громадського харчування в регіонах України, транспортна інфраструктура не є достатньо розвинена; поганий стан доріг в Україні та поганий рух у багатьох релігійних та паломницьких центрах за межами Києва; недоступність та низька конкурентоспроможність української туристичної реклами та інформаційна продукція; недостатня увага до розвитку туризму; непрофесійна підготовка наявних кадрів для такого професійного туризму; конфіскація церков та незаконні спроби конфіскації майна українських православних монастирів.

На внутрішньому туристичному ринку сформувалися туристичні агенції, які займаються власне організацією подорожей жителів і туристів і спеціалізуються на сфері релігійного туризму. Традиційно організацією переважної більшості релігійно-паломницьких поїздок займаються структури, що діють при єпархіальних паломницьких відділах (це стосується християнських релігійних конфесій) та подібні структури інших релігійних конфесій (ісламського, буддистського та інших напрямків). Зазвичай для організації таких турів потрібен дозвіл (благословення). Загалом в Україні діє близько 130 паломницьких відділів, служб, установ і компаній. Маршрути, які вони пропонують, географічно протяжні по всій території України та всій Європі та Близькому Сході. За типовий рік одна з цих служб забезпечує в

середньому близько 50 поїздок на рік. Кількість релігійних внутрішніх туристів невідома. Якщо припустити, що всі віруючі, які активно подорожують виключно з релігійних мотивів, то їх відсоток у загальному туристичному потоці коливається від 8,5% до 20%. Виявлено, що частка сакрального туризму в загальній туристичній галузі, ймовірно, менше 8%-10%, але, ймовірно, більше. Можна сказати, що Україна своїми показниками не досягає і половини світового значення. В середньому кількість паломників, що приїждять з закордону в Україну становить 60-70 тисяч осіб, а це стільки ж як релігійних та пізнавальних туристів. Дві третини громадян Ізраїлю.

За аналізом статистичних даних, кількість подорожуючих до релігійних місць у 2020 році:

- у Львові сягнула приблизно 600 тис.;
- в Києві – 500 тис.;
- в Почаєві – 400 тис.;
- в Зарваниці – до 400 тис;
- в Святогірську – приблизно 100 тисяч [15] (рис. 2.1).

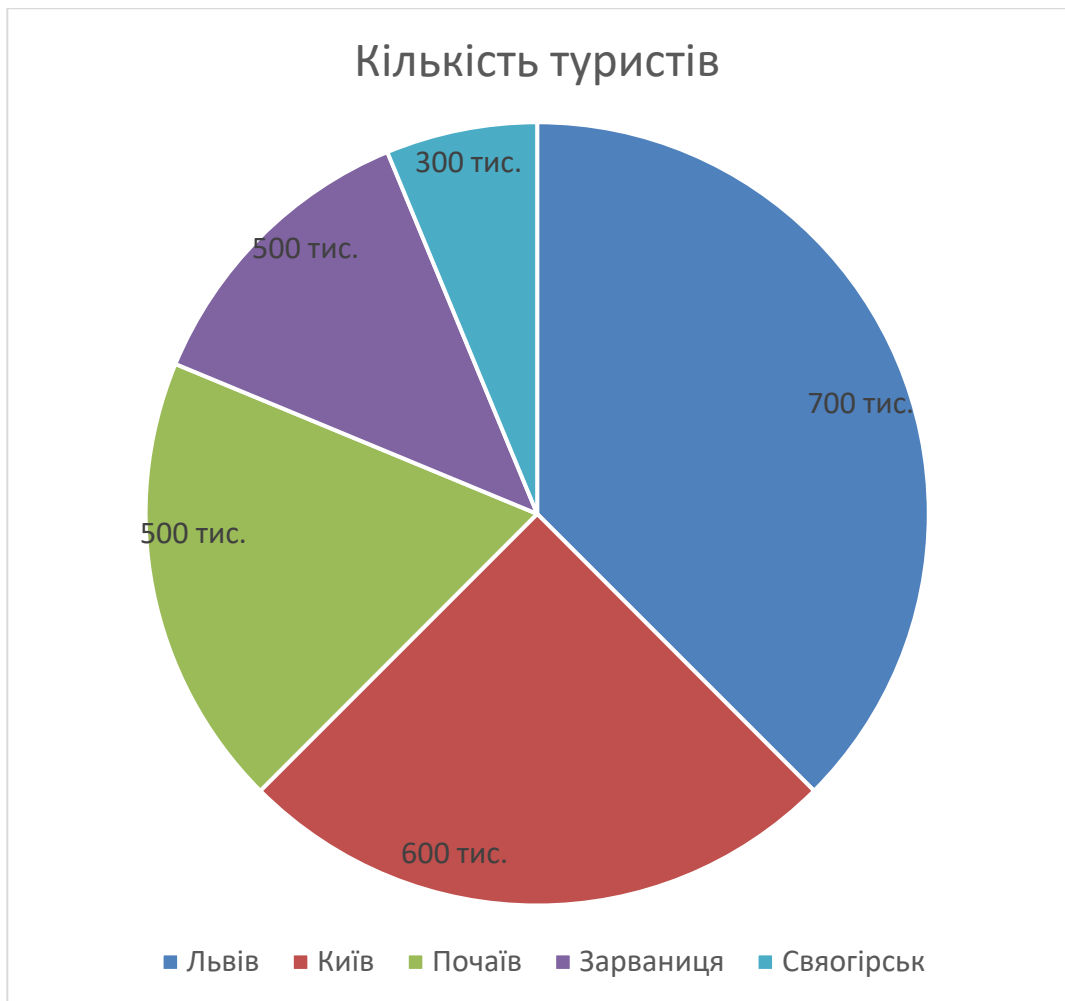

Рис. 2.1 Кількість релігійних туристів у 2020 році

На теренах України нерівномірно розміщені культові та туристичні об'єкти, які занесені до переліку пам'яток архітектури національного та місцевого значення. Найбільше релігійних пам'яток знаходиться в місті Києві – 7 у Чернігівській та у Донецькій областях по 2.

Проаналізувавши обсяги та коефіцієнти забезпеченості таких пунктів у різних регіонах, можна виділити чотири перспективні регіони для започаткування та розвитку маршрутів релігійного туризму: [13, с. 63]

- Західний, що складається з 7 областей – Закарпатської, Львівської, Волинської, Івано-Франківської, Тернопільської, Чернівецької та Рівненської.

Висока насиченість реліквіями зумовлена головним чином тривалим приєднанням до Австро-Угорської імперії та Польщі та недавнім приєднанням до атеїстичного СРСР, під час якого було знищено багато важливих святинь;

- Північно-центральний регіон, який складається з: Вінницької, Київської, Черкаської, Чернігівської, Сумської, Полтавської областей та міста Київ;

- Південний регіон: Херсонська, Миколаївська та Одеська області;

- Придніпровсько-Східний: Кіровоградська, Луганська, Дніпропетровська, Донецька, Харківська та Запорізька області.

Найбільшу кількість сакральних і туристичних споруд, занесених до переліку пам'яток архітектури національного значення, становлять дерев'яні (40,59%) та муровані (36,72%) церкви. Чільне місце посідають церкви (13,01%) і монастирі – 9,13%. Найменше – 0,55% складають мечеті [16].

В 2021 рік в Україні налічується 1917 храмів, що становить 27% усіх пам'яток країни. Найбільша їх частина зосереджена на Заході (42%) і в Центральному регіоні (38%) (рис. 2.2) [15].

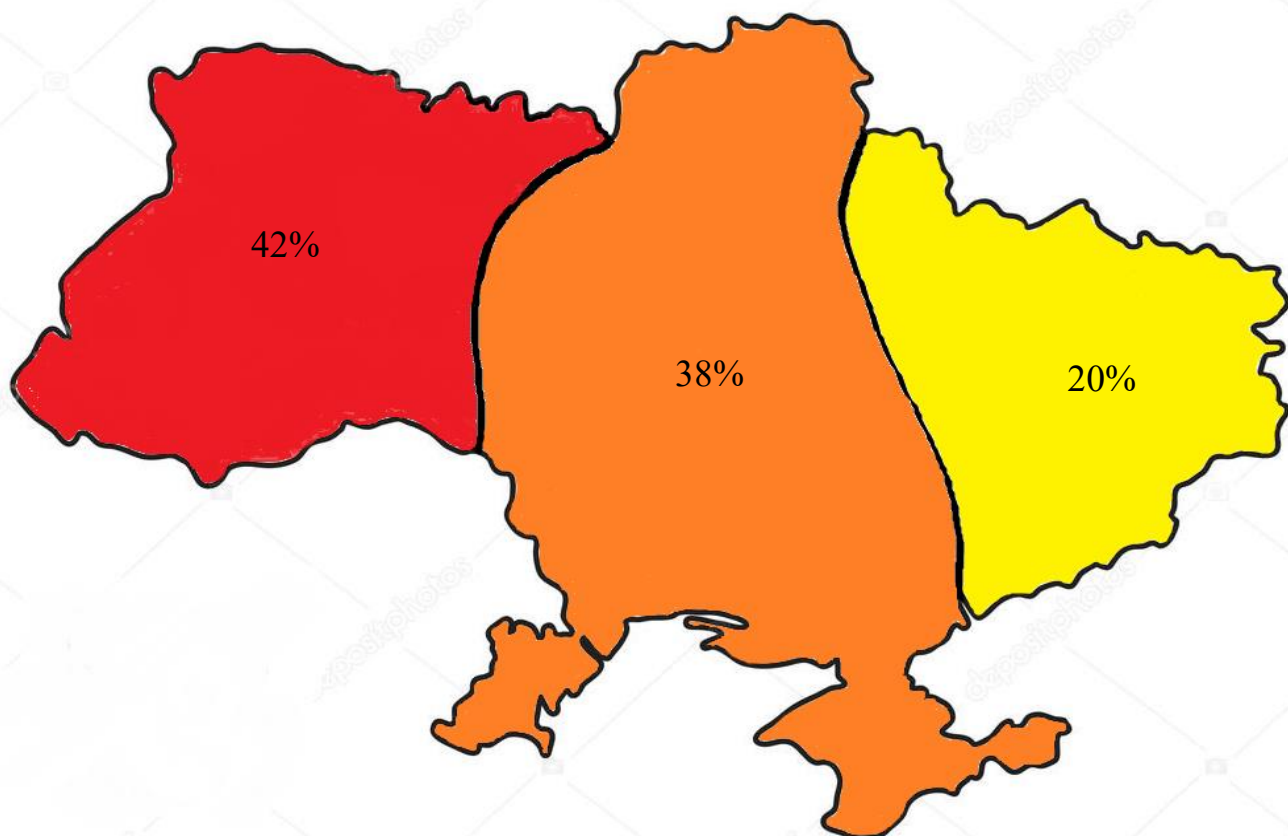

Рис. 2.2 Найбільша часина храмів в Україні

Релігійний туризм і паломництво задовільняють духовні та особисті потреби соціума, сприяють утвердженню послідовника певної релігії, зміцненню їх релігійної ідентичності. З іншого боку, релігійний туризм має більший потенціал для міжрелігійної відкритості, метарелігійного порозуміння, розширення світоглядних горизонтів і спектру індивідуальних значень.

За даними Всесвітньої туристичної організації: на запитання, чим приваблює сучасний релігійний туризм,

- 45% обрали відповідь «незабутні враження від побаченого»,
- 25% обрали «поглиблення культурних знань про інші релігії»,
- 23% обрали «задоволення естетичних потреб»,
- 17% — «духовне збагачення» [2, с. 68].

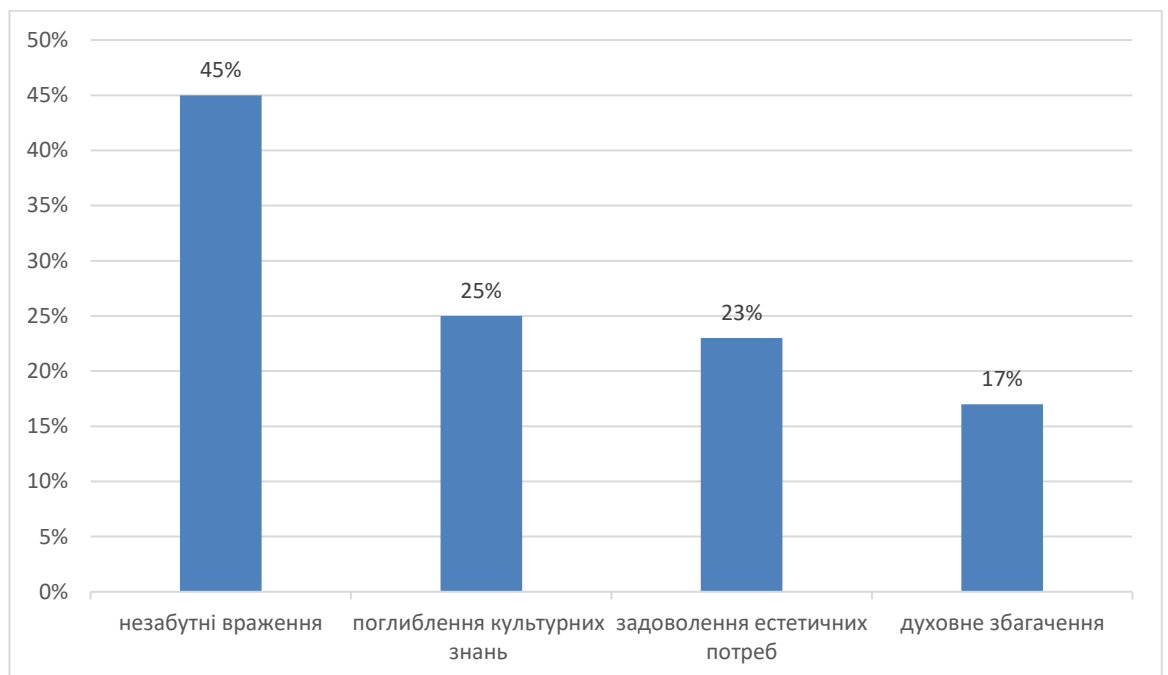

Рис. 2.3 Результат опитування WTO

Першочергові перешкоди для потоку іноземних релігійних туристів в Україну розглянемо на рисунку 2.3:

- високий рівень корупції, зростання злочинності, військові дії та воєнний стан, низький рівень туристичного обслуговування закордонних туристів,

- низький рівень транспортного сполучення і катастрофічний стан доріг, а також низька доступність багатьох релігійних та паломницьких центрів за межами міста Києва,

- складність та низька конкурентоспроможність української туристичної рекламно-інформаційної продукції

- недостатня увага державних туристичних організацій до розвитку релігійного туризму,

- непрофесійна підготовка наявних кадрів для такого спеціалізованого туризму,

- захоплення храмів і намагання незаконно захопити майно православних монастирів в Україні,

- відсутність комплексного плану розвитку релігійного туризму;

- нерозвиненість туристичної інфраструктури,

- недостатня кількість готельних місць, які не відповідають структурі попиту,

- відсутність належного громадського порядку в місцях паломництва,

- відсутність рекламно-інформаційної продукції, реклами та сприяння розвитку релігійного туризму,

- відсутність системи управління релігійним туризмом.

- пандемія Covid-19

- вторгнення Росії на територію України

Рис. 2.3 Перешкоди для потоку іноземних релігійних туристів в Україну [15, с. 120]

Вчасне залагодження зазначених проблемних місць сприятиме поступовому процвітанню релігійного туризму на теренах України.

Релігійний туризм відіграє особливу і значиму роль у розвитку внутрішнього туризму в Україні, оскільки викликає пристрасний інтерес як у віруючих, так і у невіруючих. Зрештою, цілком природним наслідком тривалого атеїстичного впливу в суспільстві є зростаюче занепокоєння тим, що ці явища довго придушувалися.

Туристсько-екскурсійна робота в цьому контексті є одним з джерел пізнання історії релігійного розвитку в Україні, що є духовною серцевиною національної культури та фундаментом національної спільності. Для подальшого розвитку суспільства та охорони культурної спадщини, ці знання просто необхідні. Релігійні традиції та наявні сакральні ресурси українського народу сприяють формуванню стабільного попиту на паломницький туризм та становленню ринку релігійного туризму нашої країни.

Спостерігається процес формування туристичних компаній, які організують релігійні та паломницькі тури, а також деякі паломницькі послуги, що організуються в монастирях, церквах та інших релігійних організаціях. Лише за останні три-чотири роки в країні доволі зросла кількість туристів, які подорожують до українських святинь на паломництво та закордон з релігійною та пізнавальною метою.

Основними країнами цих поїздок були Греція, Ізраїль, Італія, Кіпр, Єгипет, Туреччина, Індія, Саудівська Аравія, Тибет, Китай. Незважаючи на суспільно-політичні негаразди в Україні, релігійний туризм продемонстрував неабияку життєздатність і жвавість, що вкотре підтверджується статистикою, оприлюдненою Державною туристично-курортною службою.

Щороку кількість туристів, які бажають відвідати українські духовні та святині, зростає неймовірними темпами – на 10-15% на рік.

Це можна пояснити релігійною мотивацією та туристичним інтересом. Але якщо раніше туристи були налаштовані спати в спальних мішках в залах храмів і монастирів і їздити в трекінгові тури, то зараз туристи хочуть чогось більш комфортного: двомісного номера з усіма зручностями. Це, у свою чергу, створює передумови для сталого розвитку українського туризму.

Настав час уточнити та всебічно проаналізувати туристичні потоки в Україні, популяризувати нові туристичні дестинації, прокласти туристичні маршрути, привабливі для релігійного та паломницького туризму в країні та за кордоном, показати українцям і світові історичне багатство та конфесійну різноманітність українського релігійного життя. І ці особливі види туризму мають великі перспективи розвитку в Україні, які чекають свого відкриття. Бо Україна – це не лише унікальна культова пам'ятка архітектури, а й всесвітньо відоме місце паломництва православних паломників.

Тут також розташовані римо-католицькі та греко-католицькі собори, церкви, монастирські комплекси, святині (Львів, Луцьк, Біла Церква, Івано-Франківськ, Чортків, Зарваниця, Жовква), історичні та архітектурні релігійні пам'ятки ранніх протестантських конфесій (лютеранство, кальвінізм, соцініанство); місця куди подорожують паломники-хасиди зі всього світу (Меджибіж, Умань, Бердичів). Зрештою, це жива історична книга, яка описує багатотисячлітню історію релігій на територіях, де зустрічалися та перетиналися східна та західна частини, включаючи православ'я та католицизм, християнство та іслам, язичництво, а також релігійні традиції етнічних меншин та роман нетрадиційні течії. Це багатоконфесійна країна Європи, яка нараховує понад 120 різних конфесій, кожна зі своїм священним мікрокосмом, включаючи гострі конфлікти між релігіями та нові форми міжрелігійної співпраці [13, с. 185].

На сучасному ринку релігійного туризму дуже мало підприємств, які займаються цим специфічним туристичним продуктом і розуміють усі його тонкощі. Для успішної організації турів у духовні центри необхідна співпраця між туристичним бізнесом і церковними лідерами. З погляду туристичних центрів релігійний туризм близький до так званого науково-популярного туризму релігійної тематики. Такі подорожі рідкісні. Вчені, що подорожують мають на меті заглянути в минуле релігії, їх цікавлять різні релігійні предмети рукописи, археологічні розкопки тощо.

На даний момент галузь релігійного туризму можна розділити на чотири основні сектори: розміщення, харчування та транспорт, релігійні об'єкти. Паломники або туристи користуються різними видами транспорту, щоб дістатися до місця призначення. Це автомобільний, залізничний, повітряний і водний транспорт [13, с. 62].

Паломництво передбачає проходження певним маршрутом з однієї точки в іншу. Проте у вітчизняних турфірмах поки що відсутні необхідні вимоги щодо підготовки, забезпечення, дотримання, організації та прийняття релігійних норм для таких маршрутів. Більшість українських компаній не мають підтримки та благословення Церкви. Витрати на поїздки за кордон не під силу більшості громадян. Окрім вищезгаданих проблем релігійного туризму, є проблема заохочення іноземних туристів до святих місць релігійного та культурного значення.

Враховуючи кризу в туристичному секторі, доцільно розвивати цей сектор, але комплексно та планомірно, за підтримки таких міністерств, як Міністерство інфраструктури, Міністерство культури, освіти, банки, Важливо заручитись підтримкою вітчизняних та іноземних інвесторів. Не лише задля розвитку релігійного туризму, але й для інвестування в економіку країни, важливо правильно організувати в'їзний релігійний туризм. Звичайно, найважливішою частиною програми має бути її рекламно-інформаційне забезпечення: популяризація через засоби масової інформації, видання книг про церкви, духовний ландшафт України, відео. Пропонується проведення безкоштовних рекламно-інформаційних турів, де будуть присутні представники турфірм та релігійні діячі різни конфесій.

Релігія та релігійний туризм надзвичайно важливі для формування національної самосвідомості, як джерело знань для розуміння переплетення релігійної та національної ідентичності народів, які населяють ці регіони, це також стосується формування основних духовних інтуїцій мислення, психології та поведінки, українського світогляду, як засобу збереження та поширення багатства знань і соціокультурної пам'яті між поколіннями [2].

Для успішного розвитку релігійного туризму в Україні потрібно (рис. 2.4):

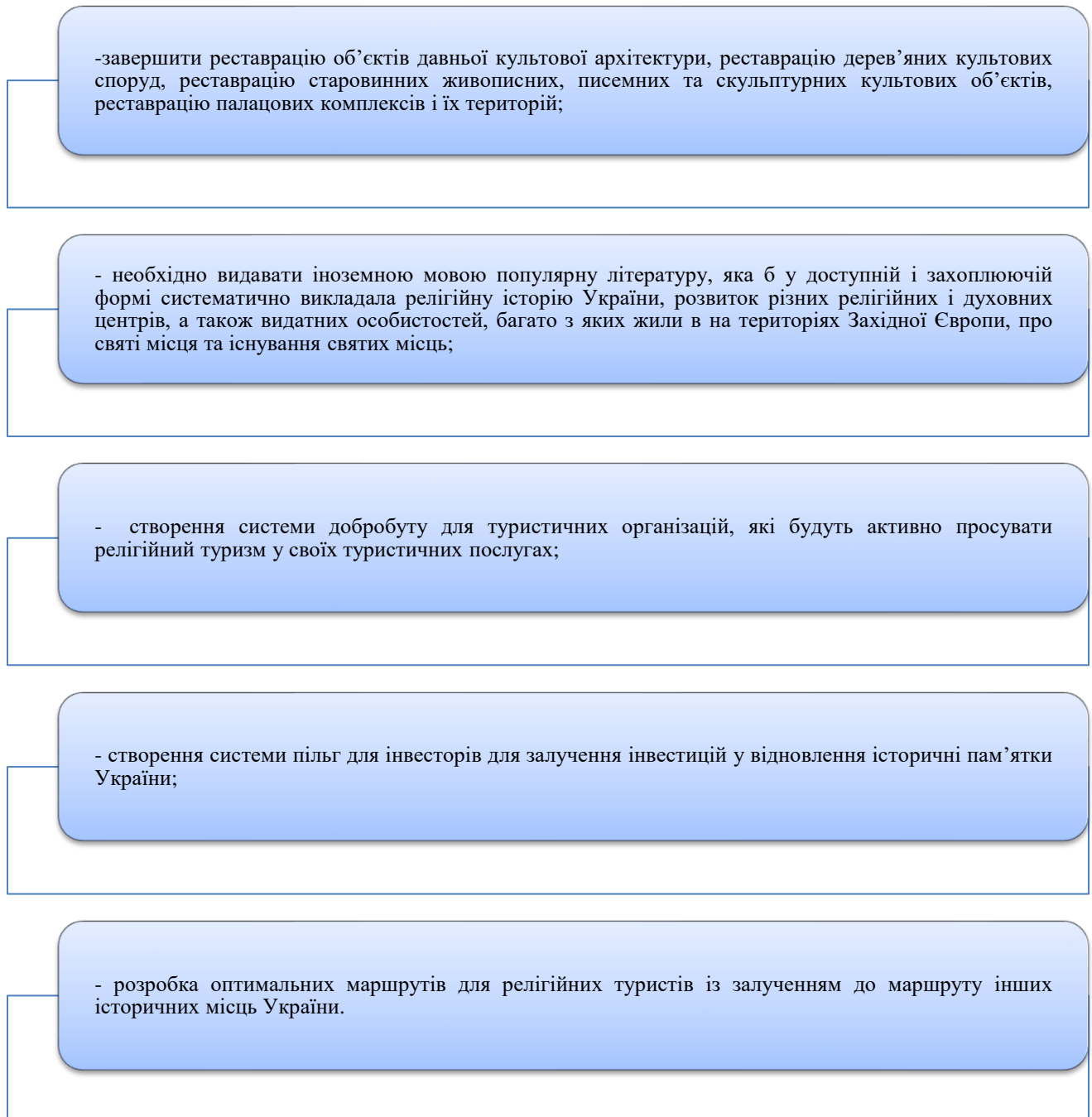

Рис. 2.4 Шляхи розвитку релігійного туризму в Україні [14, с. 24-26]

Україна має багату культурну та природну спадщину, особливо це стосується релігійного туризму. Більшість релігійних пам'яток було використано для туризму, а також розроблено різноманітні туристичні маршрути, але вони дещо співпадають зі стандартами туристичних маршрутів

міжнародного рівня. Необхідно продуктивно використовувати можливості, так як в останній час, інтерес туристів до цієї частини туристичного ринку значно зріс.

Україна багата на культурно-історичну спадщину, це все може посприяти активному розвитку релігійного туризму. Потрібно прикласти зусилля і розвіяти непривабливий опис про невикористаний потенціал. Обставини можуть включати нерозвинену інфраструктуру; брак інформації про доступні туристичні маршрути; відсутність взаємозв'язку з туристичними агентствами та релігійними організаціями; нестача кваліфікованого персоналу в цій галузі. Лише за підтримки держави паломницькі служби та туристичні організації можуть спільно відроджувати, зберігати та впорядковувати культурні реліквії, пам'ятки, місця паломництва, облаштовувати їх та створювати навколо них належні умови, культурне середовище та комфорт.

2.2 Проблеми розвитку релігійного туризму у період війни

Минуло майже півтора року після повномасштабного вторгнення Росії на території України. Все це зло відчув кожен українець. Постраждали всі галузі господарства, туризм це також не минуло. Україна ледь стала на ноги після коронавірусу, і як тільки показники дійшли до цифри яка була ще 2019 року, почалась війна. Так як туризм, займав 3 місце за рівнем надходження коштів в країну, це значно вплинуло на економіку країни. Більшістю подорожами є виїзд з окупованих територій, пошук мирного місця, безпечного від ракет агресора.

З введенням військового стану в Україні, кількість туристів скоротилась в рази, це пояснюється низкою причин. Частина населення виїхала закордон в пошуках нового житла. Близько 5 мільйонів людей виїхало за межі України, в основному до Польщі, Литви, Латвії, Румунії, Канади, США. Така ж причина і в'їзного туризму, що з 24 лютого 2022 року скоротилась майже на 100%.

Іноземні туристи не наважаться приїжджати в Україну доки тут не буде повністю безпечно. Другою причиною є військовозобов'язання. Під час військового стану, чоловіки від 18 до 60 років не можуть виїжджати за межі України, і хоч сім'ї і мають кошти подорожувати, не можуть виїхати закордон.

Релігійний туризм, під час війни набув особливого значення. Через ці події психологічний та емоційний стан українців погіршився, і саме віра в Бога допомагає вижити суспільству в цей складний час. Під час взривів ракет, лунання повітряної тривоги, людям не залишається нічого, як шукати порятунку в Бога. Майже у кожній церкві різних конфесій поробили сховища у підвалах. Також роздавали допомогу, чи надавали прихисток переселенцям. Люди приходили не тільки сховатись, а й знайти душевного спокою та миру. Більшість туристичних агентств почали займатись волонтерською діяльністю, надають житло вимушено переселеним особам та допомагають армії необхідним.

Українська православна церква Московського патріархату панувала десятками років зі здобуттям Україною незалежності, але через повномасштабне вторгнення Росії на територію України її статус та авторитет впав. Так, Києво-Печерська Лавра – вважається найбільш привабливим місцем релігійного туризму, і міністерство оголосило про розрив договору про користування УПЦ МП Києво-Печерською Лаврою. Тому туристів, прихильників Московського патріархату, поменшало. Так і з іншими релігійними святинями в Україні, що також вплинуло на кількість туристів.

За рік війни, з 24 лютого 2022 року по 24 лютого 2023 року було зруйновано майже 400 релігійних споруд. Молитовні будинки, каплиці, храми, синагоги – майже сто будівель повністю знищені і не підлягають реставрації. Серед пошкоджених будівель було виявлено 13 пам'яток регіонального значення та 5 Національного значення [20].

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ НА ВОЛИНІ

3.1 Технічні особливості організації релігійного туру

Розглядаючи український паломницький туризм, слід зазначити, що країна має велику пропозицію на туристичному ринку, оскільки країна має багато туристичних святих місць. Розробляються нові маршрути з урахуванням святих мощей для задоволення потреб паломників. Участь у паломництві носить загальноосвітній характер, оскільки під час подорожі відвідувач дізнається не лише про культуру, історію та традиції об'єкта споглядання, а й про всі паломницькі центри, оскільки вони є не лише духовними центрами, а й великими центрами освіти та збереження історії та культурної спадщини. Розвивати паломництво будуть не лише турфірми, а й самі священики та ченці [15, с. 60].

В даний час релігійний туризм можна визначити як 4 складові (рис. 3.1):

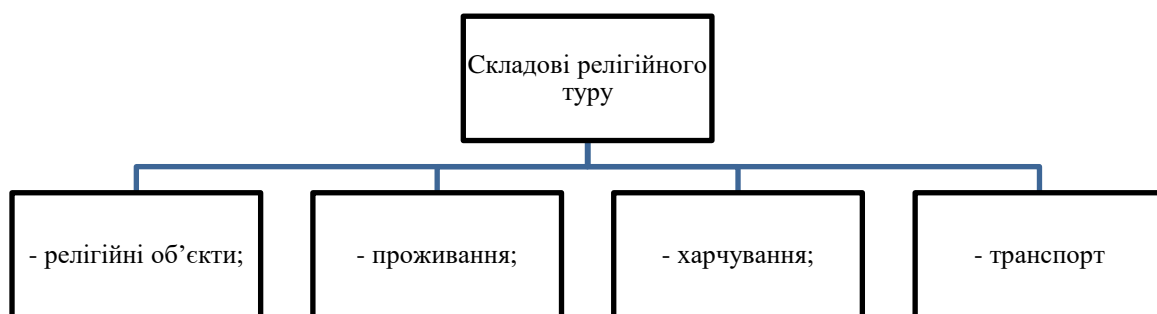

Рис. 3.1 Складові релігійного туру [3].

Туристи в паломницькій або екскурсійній поїздці користуються різними видами транспорту, щоб дістатися до місця призначення (рис.3.2):

Рис. 3.2 Види транспорту під час релігійної туристичної поїздки [3]

Паломництво передбачає проходження за встановленим маршрутів з одного пункту в інший. Вищезазначене полягає в тому, що для розробки туристичного продукту потрібно докласти чимало зусиль, тобто створення умов та організація туризму є надзвичайно складним процесом. Створення релігійного туристичного продукту зазвичай починається з вироблення ідеї та прийняття рішення про розробку турпакета (турпакет – це набір послуг, таких як розміщення, транспорт, харчування, послуги гіда, перекладачів тощо).

Можна виділити декілька етапів розробки релігійного туристичного продукту (рис. 3.3):

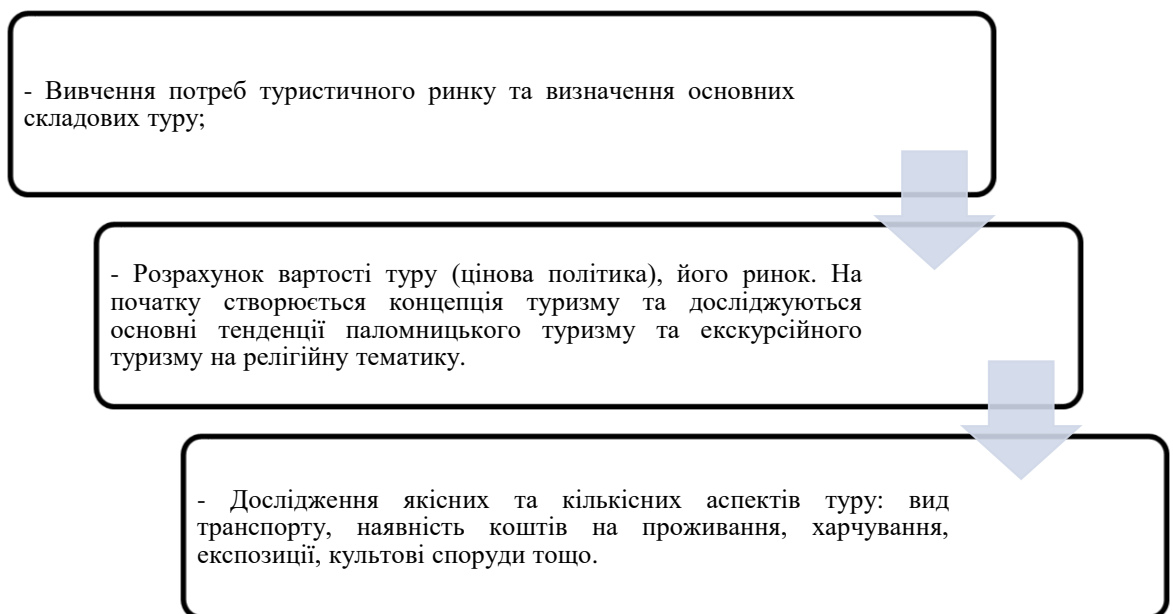

Рис. 3.3 Етапи розробки релігійного туристичного продукту [1, с. 64]

Крім попиту досліджується також пропозиція майбутнього пошуку та вибору основних туристичних послуг та їх виробників і постачальників. Ведуться дослідження релігійних центрів, куди прибудуть туристи. Важливе значення має легкість їх транспортування, ступінь розвитку інфраструктури, якість обслуговування тощо. При організації паломницьких поїздок вивчається специфіка релігійної діяльності, в тому числі способи богослужіння в храмах, монастирях тощо. Плануючи тур, важливо врахувати всі тонкощі. Наприклад, деякі православні монастирі допускають відвідування лише чоловіків.

Сьогодні дуже мало компаній, які займаються релігійним туризмом, які осягають усі його тонкощі. Для успішного планування турів до релігійних місць необхідним є партнерство між індустрією туризму та релігійними лідерами. Що стосується туристичних напрямків, то релігійний туризм схожий на науково-популярну тему релігійного туризму. Ці екскурсії нечасті, але вони розширюють масштаби туризму. Вчені шукають релігійну спадщину – рукописи, релігійні артефакти, археологічні знахідки, архітектурні стилі, минуле релігій тощо.

3.2 Створення нових релігійно-пізнавальних маршрутів

Волинь вважається одним з регіонів західної України, де велика частина населення є віруючим. Тут є багато туристичних агентств, які надають послуги релігійного туризму. Проаналізувавши наявні маршрути, було розроблено іноваційний релігійний тур. Це одноденна подорож до трьох монастирів Волинської області, які прославились своєю величністю та історією.

Розробка туру «Монастирі Волині»

Мета туру: задовольнити пізнавальні та духовні потреби туристів під час відвідування монастирів Волинської області.

Завдання:

- ознайомити туристів з історією побудови релігійної громади;
- відвідати монастирі, дізнатися їх історію;
- ознайомити з різними релігійними подіями, пов'язаних з монастирями;

Таблиця 3.1

Технологічна документація туру

1	Назва туру	Монастирі Волині
2	Тип туризму	Пізнавальний
3	Вид туризму за метою	Екскурсійний
4	Джерело фінансування	Самофінансування туристів
5	Маршрут прямування та тип побудови траси маршруту	Луцьк – Зимне – Новий Загорів – Жидичин – Луцьк
6	Сезонність	Цілорічний
7	Тривалість	1 день

8	Клас обслуговування	Середній
9	Вид транспорту	Автобус
10	Вік учасників	Від 16 років
13	Кількість осіб у групі	15
14	Форма організації	Комерційна організація
15	Кількість об'єктів туру	3

Перелік об'єктів:

1. Зимненський монастир — с. Зимне, Володимир-Волинський район.
(Додаток В)
2. Монастир Різдва Богородиці — с. Новий Загорів, Локачинський район. (Додаток Г)
3. Свято-Миколаївський монастир — с. Жидичин, Луцький район.

Таблиця 3.2

Програма туру

№	Час	Зміст програми	Тривалість, год
1.	09:00	Виїзд з м. Луцьк до с. Зимне, Володимир-Волинський район	1 год 10 хв
2.	10:20	Експерсія по Зимнівському монастирі	1 год
3.	11:40	Виїзд до с. Новий Згорів, Володимир-Волинський район	20 хв
4.	12:00	Обід в ресторан-музеї “Духмяна піч” с. Павлівка	30 хв
5.	13:30	Експерсія по Загорівському монастирі	1 год
6.	14:45	Виїзд до с. Жидичин, Луцький район	1 год 15 хв
7.	16:00	Експерсія по Жидичинському монастирі	1 год
8.	17:20	Виїзд до м. Луцьк	15 хв

Створений паломницький тур «Монастирі Волині» включає в себе релігійні громади, в яких туристи мають можливість познайомитись з історією створення та подіями, що там відбувались.

Організаційні заходи щодо проведення туру включають наступний алгоритм дій:

1. Даний тур є транспортним, тому слід враховувати тривалість руху маршруту від одного об'єкта до іншого, та організувати зупинку.

2. Для того аби забезпечити безпеку та комфортність туру, слід ознайомити туристичну групу з маршрутом та правилами поведінки.

Отже, при організації паломницького туру необхідно дотримуватися чіткого алгоритму дій та вказівок.

Схема маршруту туру зображена на рисунку 3.4.

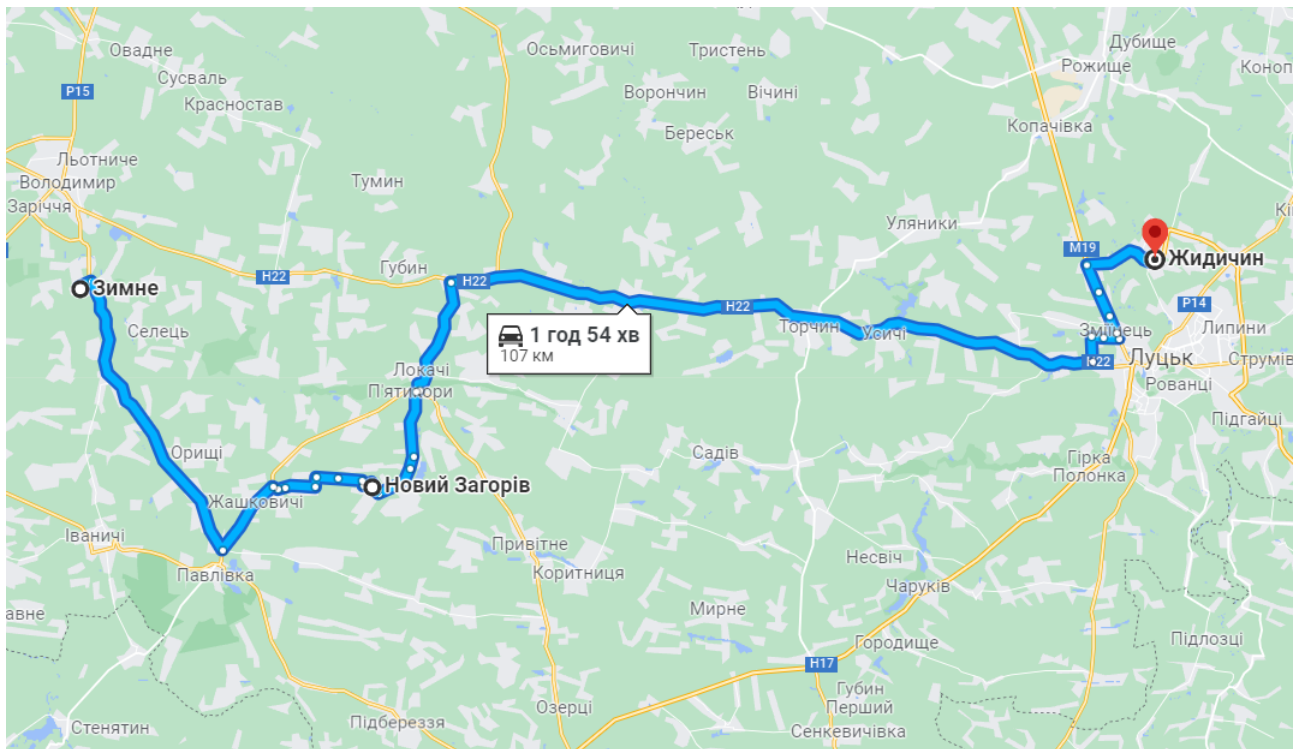

Рис. 3.4 Схема маршруту

Калькуляція подорожі:

Кількість учасників — 15 (група)

Кількість днів — 1

Експерсії:

Зимненський монастир — благодійний внесок

Монастир Різдва Богородиці — благодійний внесок

Свято-Миколаївський монастир — благодійний внесок

Послуги гіда–екскурсовода — 500 грн

Вартість на одну особу — 580 грн

Отже, Волинь має потенціал розвитку релігійного туризму, який може зацікавити як і внутрішніх, так і зовнішніх туристів та підняти економічну складову та туристичну привабливість регіону.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

1. В даній роботі розглянуто сутність поняття «релігійний туризм». Релігійний туризм або сакральний туризм — це один з видів туризму, який має два основних підвиди: паломництво — подорож з релігійною або духовною метою та відвідування релігійних святинь чи ремесел — екскурсійна діяльність.

У роботі розглядаються та узагальнюються основні чинники, що обмежують потік іноземних релігійних туристів в Україну: високий рівень корупції в країні, зростання рівня злочинності в державі, військові дії на території України, низький рівень туристичних послуг для іноземних туристів з країни та з інших країн. Релігійні традиції та наявні сакральні ресурси українського народу сприяють формуванню стабільного попиту на паломницький туризм та становленню ринку релігійного туризму нашої країни.

2. Україна має багату культурну та природну спадщину. В останні роки туристичний інтерес до ринку релігійного туризму зріс. В Україні зосереджена чимала кількість історико-культурної спадщини. Більшість з них це архітектурні будівлі призначені для богослужінь, всі вони різного дизайну та належать до різних конфесій. Так як Україна історично була переважно православною, то на її теренах більшість релігійних споруд є православні. Найбільш привабливими та відвідуванішими місцями релігійного туризму в Україні є Києво-Печерська і Почаївська лавра. Серед православних релігійних туристичних об'єктів, найбільшими є: Києво-Печерська лавра, Почаївська лавра, Святогірська лавра, Чернігівський Свято-Троїцький кафедральний собор, Зимненський Успенський ставропігійний жіночий монастир, Свято-Успенський чоловічий монастир, Харківський Благовіщенський кафедральний собор, Різдва Богородиці Глинська пустинь, Покровський жіночий та чоловічий монастирі, Троїцький жіночий та чоловічий монастирі.

В списку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні налічується 7 пам'яток архітектури. Також в Україні є 9 релігійних пам'яток національного рівня.

3. На сьогодні туризм в Україні, хоч і є сектором економіки країни, проте є недостатньо розвиненим, а релігійний туризм перебуває на етапі формування. Тому

мені здається доцільним запустити веб-сайт, на якому буде зібрано всю інформацію про релігійний туризм, його форми і види, необхідно розмістити які туристичні агентства, паломницькі центри та туроператори пропонують туристичні послуги. Також необхідно вказати інформацію про релігійні місця, святині і туристичні маршрути. Він надасть людям найновішу та повну інформацію про ринок туристичних послуг, спостереження та аналіз.

Релігійний туризм включає в себе 4 складові такі як релігійні об'єкти, проживання, харчування, транспорт. Транспорт може бути авіаційний, залізничний, автомобільний (автобусний). Крім попиту досліджується також пропозиція майбутнього пошуку та вибору основних туристичних послуг та їх виробників і постачальників. Ведуться дослідження релігійних центрів, куди прибудуть туристи. Важливе значення має легкість їх транспортування, ступінь розвитку інфраструктури, якість обслуговування тощо. При організації паломницьких поїздок вивчається специфіка релігійної діяльності, в тому числі способи богослужіння в храмах, монастирях тощо. Плануючи тур, важливо врахувати всі тонкощі. Наприклад, деякі православні монастирі допускають відвідування лише чоловіків.

В дипломній роботі розроблений автором іноваційний релігійний тур «Монастирі Волині». Кількість об'єктів – 3: Зимненський монастир — с. Зимне, Володимир-Волинський район, Монастир Різдва Богородиці — с. Новий Загорів, Локачинський район, Свято-Миколаївський монастир — с. Жидичин, Луцький район.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арістова А. Релігійний і релігієзнавчий туризм в Україні: проблеми розвитку. *Історія релігій в Україні*. 2019. Вип. 29. 76 с.
2. Божук Т. І. Релігійно-туристичний потенціал території. *Розвиток і відтворення ресурсного потенціалу суб'єктів еколого-економічних, туристичних та екоінформаційних систем*: монографія. колектив авторів; за наук. ред. М.С. Мальованого. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2015. 340 с.
3. Божук Т.І. Поняття, функції та завдання релігійного туризму. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/bozhuk4.htm
4. Божук Т. Релігійний туризм: становлення і функціонування. *Географія і туризм: європейський досвід*: Мат. III міжнар. конф. (ЛьвівБрюховичі, 9-11 жовтня 2009 р.). Львів, 2009. С.27-30.
5. Бейдик О. О. Стратегічні напрями розвитку національного туризму. *Географія та туризм* : наук. зб. Відп. ред. Я.Б.Олійник. К.: Альтерпрес, 2009. Вип. 1. С. 35–41.
6. Городиський Ю. Я. Класифікація християнського релігії (для потреб суспільно-географічних досліджень). *Географія та туризм*, 2016. С. 168–176.
7. Ковальчук А. С. Формування понятійно-термінологічного апарату релігійного туризму і релігії. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*, 2012. Вип. 29. Ч. 2. С. 86–92.
8. Ковальчук А. С., Манько А.М. Організатори релігії та релігійного туризму. *Вісник Львівського університету*, 2013. №42. С. 57.
9. Ковальчук А. С., Каднічанський Д. А., Рутинський М. Й., Завадовський Т.Б., Манько А.М. Релігійний туризм в Україні : навчальний посібник. Львів : ЛНУ ім. І. Франка. 2013. 420 с.
10. Ковальчук А. С., Рутинський М.С., Манько А.М., Завадовський Т.Б., Каднічанський Д.А. Географія релігійного туризму в Україні. Львів:ТзОВ “Друк Захід”, 2016. 454 с.
11. Любіцева О.О., Романчук С.П. Напрямки розвитку релігійного

туризму в Україні. Туризм у XXI столітті: глобальні тенденції і регіональні особливості: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 10-11 жовтня 2001 р.). К.: Знання України, 2002. С.61-65.

12. Маїло Я.В. Проблеми розвитку релігійного туризму в Україні. Студентська наука в новому тисячолітті: сучасні проблеми громадського харчування, готельного господарства та туризму: *матеріали Всеукр. студентської наук. конф.* (м. Київ, 19-21 квітня 2000 р.). К.: Київський держ. торговельно-економічний ун-т, 2000. С.119-121.

13. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації, URL: <https://unwto.org/>

14. Патійчук В. Функціональні особливості організації релігійно-паломницьких турів. Наук. вісн. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. *Серія : Географічні науки.* 2015. № 15 (316). С. 23–31.

15. Державна служба статистики України. Україна у цифрах. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/07/zb_Ukraine%20in%20figures_u.pdf

16. Релігійний туризм: термінологічний словник-довідник. автор упорядник Т. Божук. Львів: Український бестселер, 2010. 252 с.

17. Києво-Печерська лавра. Офіційний сайт. URL: http://www.truechristianity.info/churches/kiyevopecherskaya_lavra.php

18. Світова спадщина ЮНЕСКО в Україні. URL: <https://msmb.org.ua/biblioresursi/bibliografiya/istorichni-podii/svitova-spadshchina-yunesko-v-ukraini/>

19. Державна служба політики з етнопології та свободи совісті. URL: <https://dcss.gov.ua/relihiia-na-viyni-tse-te-shcho-dopomahaie-vyzhyty-i-suspilstvu-i-okremiy-liudyni-viktor-yelenskyu/>